

pjes, vakjes en categorietjes van den menschelijken geest te kunnen inpersen. En in onbegrijpelijke, maar doodelijk gevaarlijke, naïveteit denkt hij op die manier „eeuwige waarheden" te hebben gegrepen. Hij waant zich in het bezit van een boventijdelijke kennis. Wat de HEERE als een alle eeuwen omvattende en zelfs dan nog niet volkomen vervulbare taak aan de menscheit heeft opgedragen meent de homo scholasticus in enkele jaren te hebben volbracht! Deze menschen „zijn a.h.w. historische renteniers: ze hebben, zoo meenen ze, hun taak reeds volbracht door de verovering van het scholastieke begrip. Dat ze nog iets uitvoeren, is alleen terwille van de gezondheid, zooals ook de verstandige rentenier bezigheden zoekt, wandelingen maakt, een licht secretariaat waarneemt. Hij doet het niet omdat het zijn taak is. De historische, geestelijke rentenier meent tot in der eeuwigheid rente te kunnen trekken van zijn scholastiek kapitaal".⁶⁾

Wanneer nu deze scholastieke heeren op hun manier de Schrift in hun begrippen hebben vertaald, steunen zij daarna met die begrippen weer op den bijbel af en lezen ze haar in het licht, in den greep van hun begrippenmateriaal. En evenals een goochelaar de kuikentjes uit zijn hoogen hoed, tooveren zij hun eigen begrippen-santekraam weer uit den bijbel te voorschijn.

Het is niet minder dan een ramp als deze scholastieke constructies vervolgens als leeruitspraken de kerk worden binnengedragen en daar als „goddelijke waarheid" tot kerkleer, tot dogma worden verheven. Dan herleeft de oude kalverdienst in volle glorie en verschrikking. De glans van Gods Woord verdoft. De kracht van de prediking verzwakt meer en meer. Aangetrokken worden daardoor immers alleen wie, zonder het Woord, uit gelijksoortige gedachtenconstructies leven. Maar wie uitsluitend voor het Woord kunnen buigen, worden afgestooten. „De verwarring van kerkelijk dogma (geloofsstuk) en theologische dogmatiek (de wetenschappelijke theorie over het dogma) moet een voortdurende bron van verdeeldheid en scheuring in de Kerk van Christus worden".⁷⁾

Zie, al deze inzichten en beseffen leefden in volle kracht onder de beoefenaren en voorstanders van de wijsbegeerte der wetsidee. Ze waren van een volstrekt anti-scholastieke geest. En ze beaamden ten volle wat een hunner eens aldus vertolkte. „Wij moeten hiërarchisch zijn, dat wij semper ubique et ab omnibus (steeds en overal en allen) de eenheid belijden in het geloof in Jezus Christus en bouwen in volstrekte onderwerping aan het gezag der H. Schrift. Deze gemeenschap wordt ons echter ontnomen of onthouden, wanneer wij ons ontworstelen aan het gezag der Schrift, hetzij hierin, dat het kerkelijk ambt zichzelf zoekt en naast de H. Schrift kerkelijke machtsvorming nastreeft op wereldsche wijze: niet dienende, doch heerschende — hetzij doordat de mensch zich door zijn ratio (rede) laat vervoeren tot verabsolutering van eigen theologisch systeem".⁸⁾

Maar behalve tegen de Scholastiek richtten de wijsbegeerte-der-wetsideeërs zich óók, en niet minder, tegen het Piëtisme. Het is immers evident, dat zich daaruit, met als uit de Scholastiek, allerlei krachten en invloeden op het gereformeerde erf laten gelden.

In het Piëtisme concentreerde zich een heele reeks oude ketterijen in een nieuw gewaad en met nieuwe krachten. Men kan zoo maar een bonte staalkaart opnoemen! Er wordt door de piëtisten lustig geopereerd met de onderscheiding tusschen een „hooger" en een „lager" deel van den mensch: de z.g. lagere „natuur" en de hoogere „geest". De autonomie van het geweten werd open of bedekt aanvaard. De wedergeboorte geschiedde, naar der piëtisten overtuiging, niet door het van buitenaf tot den mensch komende machtswoord des Heeren. Want wat van buiten af tot ons komt hoort tot de zintuiglijke, waarneembare wereld, welke voor piëtistische zielen van lager orde is. En zou zóó iets dan het nieuwe, „hogere" leven kunnen voortbrengen? Bij deze menschen treft men voorts een ernstige depreciatie van de Heilige Schrift aan. Wat we uit haar hebben waargenomen, wordt namelijk door het verstand aan den geest aangeboden, die het in vrijheid kan aanvaarden óf verwerpen. Bovendien dient de Heilige Schrift alleen maar om den geest van hen, die haar aannemen, te „stichten", wat in het piëtistisch jargon zeggen wil: „gevoelig aandoen". Het woord en de sacramenten zijn voorts in hun oogen niet meer dan een „vraag aan den geest". En het voornaamste van die beide is niet, dat God ze in groote liefde aan ons schenkt en dat Hij door beide zijn genade openbaart en aanbiedt — maar wat wij daaromtrent en daardoor zeggen. Ook is een echt piëtistische gedachte, dat de geest zich op de genade kan voorbereiden en wel door met de beoefening van een christelijk-stoïcijnse moraal naar de godzaligheid te streven. Het Piëtisme is, zoo blijkt wel, een door en door individualistische strooming.

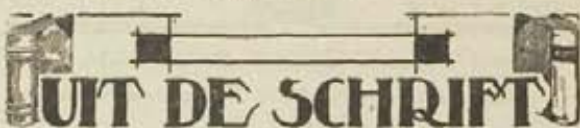
Het tast in feite alle dogma's aan, want het daagt de Heilige Schrift voor de rechtbank van het individu. En ten slotte: de kerk maakt daar plaats voor den kring en het ambt wordt miskend, want men moet niet alleen maar keuren wat men hoort, doch niet minder de waardigheid van den prediker.⁹⁾

Vóór alles zich concentreerend op een positieve verwerking van de Schriftgegevens bij den opbouw van een christelijke filosofie, keerden de mannen van de wijsbegeerte der wetsidee zich óók en vóóral tegen dezen tweërlei altijd levenden en altijd taaien vijand.

We willen volgende week zien hoe dit gebeurde.

C. V.

⁶⁾ Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, in: „De Standaard" van 28 Juni, 1933.

DE VLUCHT UIT DE STORM-ZONE.

Zijn discipelen zeiden tot Hem: indien de zaak des menschen met de vrouw alzo staat, zoo is het niet oorbaar te trouwen. Doch Hij zeide:..... er zijn gesneden die zichzelf gesneden hebben om het koninkrijk der hemelen.

Matth. 19 : 10, 11, 12.

[Wat hier volgt is reeds eerder breder besproken in onze Catechismus-bijlage destijds. Een bepaalde reden maakt deze korte samenvatting thans wenschelijk.]

Eens poogden farizeesche vijanden (vs 3) van den Heiland, Hem te vangen in hun schema's: mag een mensch in de huwelijks- en echtscheidingswetgeving voor zóóveel, of voor slechts zóóveel procent toegeven aan zijn eigen wil? Is het aantal wettige redenen voor scheiding klein (zooals Sjammal leert), dan wel groot (zooals Hillel het zegt)?

Maar de Hoogste Leeraar laat zich niet vangen. Hij zegt: van den beginne is aan den eigen wil, de willekeur geen enkele plaats overgelaten. En alle praktische wetgeving moet zich weer daarheen wenden en zich hierop oriënteren. „Van den beginne" (!)

Met dit antwoord konden de vijanden afdruipten. Ze deden het ook.

Maar toen kwamen de vrienden, de leerlingen (vs 10) op den Heiland af. Als het zóó streng moet, dan kan men beter zich afzijdig houden. Als hier geen enkele concessie eraf kan, als in onze toch wel van alle kanten kromme samenleving met rechte paradijs-staven gemeten wordt, dan kunnen wij beter die storm-zone vermijden. Wie niet trouwt, heeft helemaal geen conflict meer met de strenge huwelijks-wetten van God. Aldus de discipelen.

Indien die meening post vat bij de kerk is het koninkrijk der hemelen verloren. De een zal zeggen: het huwelijk is te zeer aan strenge wetten gebonden: ik blijf daar liever buiten. De ander zal het zeggen van den handel. De derde van de beoefening der wetenschap. Kortom: ieder zal dan het „terrein", waar hij den wind des Geestes hoort blazen tegen hem zelf, vermijden en — een omweg zoeken, waar het minder fel waait. God is dan een koning zonder onderdanen; zij zullen elk voor zich zeggen: een wetgeving, die zich niet accomodeert aan de „gebroken" wereld is ons te „rechtlijnig". — we zeggen er wel niets tegen, maar willen toch liever niet in de moeite met u komen. We willen de vragen van den dag liever vermijden, dan dat we er een benauwend conflict over krijgen vanwege uw strenge wet, o God.

En toen heeft de Christus ingegrepen. Blijvende bij het huwelijksambt, zeide Hij: er zijn menschen die door een aangeboren gebrek of anders door geweld van buitenaf in de onmogelijkheid verkeerden te trouwen. Ze hebben met de wet Gods voor het huwelijksleven geen concrete conflicten. Maar hun „vrede" is op dat punt geen positieve vrede, hoogstens een negatief niet-er-bij-betrokken-zijn. Zij onthouden ZICH niet, doch werden afgehouden door een macht, die zij niet in handen hadden. Dit is geen victorie, hier is geen geloof, dat de wereld overwint! Zouden de discipelen zóó iets willen? Neen, immers?

Maar zie: er is nog een andere groep. Er zijn er ook, die wel konden trouwen, die het ook wel graag zouden willen. Ze zijn gezond en sterk, en niemands knecht. Maar zij trouwen toch niet.

Waarom niet?

Om het negatieve doel der jongeren uit Matth. 19: d.i.: om geen last te krijgen van den eenigen Wetgever, die op dit terrein niet gemakkelijk is?

Welneen.

Ze onthielden zich om het positieve: juist om het koninkrijk der hemelen te eeren, en de eischen, die Gods Koningsheerschappij voor hen gesteld had, te kunnen aanvaarden en gehoorzamen; juist daarom onthielden ze zich op het ééne gebied. Teneinde op een ander, dat hun was aangewezen, te kunnen staan onder de kracht van Gods wet, die geen kamp

geeft. De een laat de vrouw varen. De ander een akker. De derde een kathedraal. De vierde iets anders. En alleen die positieve wil is hier goed. De één onthoudt zich van het huwelijk, omdat hij een alles-absorbeerende taak heeft. De ander, omdat hij juist in dezen zich bedwingen moet, teneinde niet in zonde te vallen. De derde heeft weer een andere reden. Mits maar vooropsta: de wil, om Gods gebod te ontzien, d.w.z. er een trouw knecht, een liturg, van te kunnen wezen.

Hier ligt de aanwijzing voor ons eigen leven.

Wie de vragen van den dag vermijdt, d.w.z. opzettelijk daartegenover geen principiële keuze doet, die handelt verkeerd.

Maar wie het wél-aanraken van de vragen van den dag slechts verbindbaar acht met een houding van: nooit zich iets ontzeggen, die handelt eveneens verkeerd. Men kan op joodsche wijze zeggen: raak niet aan. Men kan het ook op christelijke wijze doen. Velen vergeten dit laatste er bij te zeggen, als zij het eerste declameeren.

Men vermijde de storm-zone niet. Gods geboden beteekenen hier zóóveel als de stormwinden.

Maar men ga dan ook in den storm staan. Negatieve onthouding op een bepaald punt is pas geoorloofd, indien zij voorwaarde is voor positieve taak-vervulling op andere punten temidden van de winden, die daar waaien uit de schatkamers van Gods heiligen wil.

K. S.

ZELFSTANDIG OPTREDEN IN DE POLITIEK?

X.

Hetgeen we tot nu toe opmerkten, had in zóóverre, of men het er mee eens is of niet, voor ons onderwerp beteekenis, als het de vraag doet stellen: hoe kan de A.-R. partij zich concreet voorstellen, te doen wat haar concept-program van Actie voor 1946 (zie „Ned. Gedachten", 23/3/46) zegt dat zij doen wil: „het gansche Nederlandsche volk oproepen tot gehoorzaamheid aan Gods geboden"? Zal deze oproep er geen van formeele, doch een van materiele ethiek zijn, dan dient eerst in eigen kring over de grondslagen eenstemmigheid te zijn. Zoolang over het barthianisme, en dus over de antithese, en over het probleem natuur—genade (met correlaat van dat van natuur—vloek) de gemeenschappelijke overtuiging ontbreekt, of getornd wordt aan wat de Schrift en de belijdenis dienaangaande zeggen (en dat gebeurt, b.v. door dr. I. A. Diepenhorst, ook als jeugtleider), maakt het plan tot het doen uitgaan van een oproep tot 't gansche volk om aan Gods geboden gehoorzaam te zijn, op ons niet meer indruk dan een overeenkomstige kerstenlaansche oproep.

Opzettelijk zeggen wij het zóó. Misschien, dat een parallel met de Staatkundig-Gereformeerden, als ze juist bevonden wordt, te eerder afschrikkend zal werken. En onzen hoogmoed breken.

Want wat in Kersten's politieke optreden altijd prikkelde, was het feit, dat hij al maar opriep, opriep, opriep, maar de vraag, welke welovertuigde en door-dachte principiële solutie hij wist aan te geven ten aanzien van de grondvragen, doorgaans onbeantwoord moest laten. Het „oproepen" van „heel de natie" wordt op die manier een farce. In Kersten misten we de samenvattende kennis van principes.

De A.-R. Partij dreigt, naarmate ze meer mannen met titels krijgt, als groep te gaan laboreeren aan hetzelfde euvel. Want er is in de vooraanstaande figuren een ontstellend gebrek aan eenheid. En aan principiële overeenstemming. Op een program kan men nog wel samenkomen. Op beginselen (goed geformuleerd) niet meer. Kuypers heeft geklaagd over de V.U. Hij kreeg gelijk: zij faalde in de principiële fundering.

Een tijdlang heeft de A.R. Partij de grondvragen — zoover destijds in discussie komende — wél kunnen beantwoorden. Haar leden en haar leiding stonden in dezen schouder aan schouder. Dat kwam van Kuypers' veelomvattend genie. Maar er was een groote schaduwzijde: de wagen had een één-mans-bediening.

Nu is in de laatste jaren op meer dan één punt veel van wat Kuypers als axioma poneerde, aangevochten. Nieuwe denkbeelden braken zich baan; en voor een deel werden Kuypers' opvattingen bestreden, voor een ander deel genegeerd. Colijn heeft veel van Kuypers' ideeën „imaginair" genoemd; ik weet het uit zijn eigen mond, toen hij me eens inviteerde voor „De Standaard"; en zijn politiek heeft uitgewezen, dat hij naar dit inzicht ook handelde.

Waren nu de verhoudingen in de gemeenschap, die kerkelijk en politiek om Kuypers, later ook om Colijn, zich schaarde, niet zoo corrupt geworden door een onzaligen machtsstrijd ter bewaring bij voorbaat van de bestaande invloedscentra aan de V.U., en vandaar in de kerk, er zou meer plaats gekomen zijn voor een normale ontplooiing van die krachten, die met behoud van Kuypers' thetische en antithetische grondgedachten het pleit waren gaan voeren voor een nieuwe bezinning. De invloed van anderen, die steeds be-

⁶⁾ Dr. K. J. Popma, Calvinistische Geschiedenis-beschouwing, Franeker, 1945, p. 73, 91.

⁷⁾ Dooyeweerd, in: „Nieuw-Nederland", 1e Jaarg., No. 29.

⁸⁾ Dr. Jac. Jonker, Eenheid en verdeeldheid der kerk als religieus en praktisch probleem, Geref. Theol. Tijdschr., Jrg. 45, p. 62—80.